

Duchovní měl by přispěti k vysokému hodnocení mateřství a k vybudování křesťanských rodin, jež by byly školou charakteru rodičům i dětem, v nichž by rodiče pokládali děti za požehnání od Boha a v nichž by děti měly v rodičích ztělesněný příklad pravdivého a čestného života. Pomůže-li ČČS tímto směrem utvářeti veřejné mínění, začne se u nás víc přemýšlet o tom, jak umožniti reformou nynějšího společenského řádu, aby manželé bez tíživých existenčních starostí o osud svých dětí mohli založiti větší rodinu — spíše, než aby se se strachem odvraceli od možnosti, že třeba po několika letech manželství budou mítí teprve první dítě. A tím bude učiněn první důležitý krok k nápravě.*)

Dr. F. M. Hník.

Miroslav Novák

KOHELET — KAZATEL.

Vanitas vanitatum . . .

„Marnost nad marnost . . . a všecko jest marnost.“ Nezdá se, jako by toto zvolání vyšlo z úst některého našeho současníka, těžce nesoucího kříž svého života? Neslyšíme dost často obvinění, že není Boha, že špatní mají se lépe než dobří, že na místě práva jest bezprávi a na místě spravedlnosti krivda?

Proto vybral jsem tuto malou knížku starozákonní, jež jest tak blízká době a myšlení našemu, jako jest vzdálena myšlení v ostatních knihách starozákonních, a o jejíž přijetí do kánonu vedly se spory hned na počátku jeho tvoření.¹⁾

Nevíme ani, co znamená správně název knihy: Kohelet. Nynější pojmenování „Kazatel“ pochází teprve z doby Lutherovy, jenž prvý přeložil řecké slovo Ekklesiastes německým Prediger. Jisté jest, že Kohelet je ženské participium od kahal (shromáždovati se), tedy vlastně „členka shromáždění“, ovšem podle toho, jak se slova v textu užívá, nezbývá nám, než ponechati mužský rod „Kazatel“. Koho si máme mysliti pod tímto pseudonymem? V nadpise se praví, že Kohelet jest synem Davidovým, králem Jizraele a Jerusalema a tak tradice židovská i křesťanská pomýšlela na Šalomouna, ačkoliv je nemožné myšlenky kazatele Šalomounovi přičítati. K tomu přistupuje také ta okolnost, že kazatel mluví o moudrosti a na poli moudrosti právě Šalomoun nejvíce vynikal.

Osoba krále nemusí se vztahovati na určitého historického krále jizraelského nebo judského, nýbrž autor vkládá svá slova

*) Po referátu byla zahájena diskuse a v ní přijaty synodou hlavní these ve smyslu referátu. — Pozn. red.

1) Náboženská revue, 1932, str. 92.

v ústa krále, jemuž moc i bohatství dovoluje zkusití všechny možnosti k získání štěstí a jehož úsudek platí tedy nejvíce. Dnes neuznávají Šalomouna za autora ani kritikové katoličtí.²⁾ Toto domnělé autorství Šalomounovo pomohlo však pravděpodobně knize k přijetí do starozákonního kánonu.

Říci několika slovy stručný obsah krátké knihy (12 kap.) není dobře možno, poněvadž sama není žádným systematickým zpracováním určitého tematu, třebaš by se tak po nadpise knihy mohlo předpokládati; není v ní rozvíjení jedné myšlenky, nýbrž většina knihy napsána jest aforisticky, nesouvisle, myšlenky její se střídají a často si odporují. Jedině první dvě kapitoly (méně již třetí) tvoří myšlenkový celek, v němž jsou podány důkazy o tom, že „všechno jest marnost“. Obsah bude tedy neméně nesouvislý:

„Všechno jest marnost. Co má člověk ze všeho namáhání, k čemu se lepotí? Slunce vychází a zase zapadá, do moře tekou stále řeky a ono se přece nenaplní. Co nyní se děje, to se bude v budoucnosti opakovati.“ Ve světě vládne věčný koloběh a při tom „vůbec nic není nového pod sluncem“. (1, 1—11.) Kazatel zkouší moudrost, i ta se ukazuje být marnou (1, 12—18), obrací se k užívání rozkoší a bohatství, ale nenalézá v nich uspokojení (2, 1—12), srovnává moudrého s bláznem a je zklamán, poněvadž úděl obou jest stejný, oba zemrou a ovoce práce moudrého případně třeba bláznů jenž po něm dědí a tak nezbyvá nic lepšího, než aby člověk dobře jedl a pil a popřál si chvilkové radosti, avšak i to je podle libovůle boží (2, 12—26). Všechny věci mají svůj určený čas a jen v tu dobu se podaří; kazatel uvádí čtrnáct příkladů: doba pro zrození, pro smrt, pro sázení, pro vykopávání... Jak by to bylo dobré, kdyby člověk znal tuto příhodnou dobu pro každou věc, bohužel, zůstává to skryto člověku. Bůh sám to způsobil, aby se ho člověk bál (3, 1—15), Bůh sám dává lidem najevo, že nemohou si činiti většího nároku na boží lásku než zvířata, lidé i zvířata mají stejný osud a stejně umírají (3, 18—19). Život lidský nemá ceny, neboť je naplněn utrpením, útlakem a zlobou; je štěstím nebýti sám, mítí syna nebo bratra, jenž v neštěstí při nás stojí (4, 1—12). Člověk musí být velmi opatrný zvláště v jednání s Bohem, aby se nepřekřekl a neunáhlil, neboť člověk jest jen na zemi, kdežto Bůh jest v nebi (5, 1—8). Bohatství jest marné a svému pánu nepřináší radosti; co pomůže shromažďování zlata, když nakonec musí člověk odejít se světa tak, jak jednou na svět přišel (5, 9—6, 12).

Až potud byly to delší jednotné oddíly, kdežto v kapitolách

²⁾ Dr. Jan Hejčl, Bible česká, sv. II., str. 526: Kritikové katoličtí jsou dnes mravně jednomyslni, že ani titul knihy kóhelet, ani kniha sama, která sebe přičítá Šalomounovi (Hl 1 n.), nezavazuje věřiti, že král Šalomoun je skutečně jejím spisovatelem; je to slovesný výmysl, dokonce se lišící od omylu, že se vydává Šalomoun za spisovatele knihy.

7—12: vystupuje do popředí zřetelně aforistický charakter knihy. Vidíme to již v úvodu ke kap. 7, v. 1—6:

Lepší dobré jméno, než jemný olej,
lepší den smrti, než den narození ...
lepší smutek, než smích,
neboť při zasmušilém obličejí jest srdce dobré.

Radou k moudrosti zdá se být v. 18.: „Kdo se bojí Boha, uniká všemu zlému“, avšak hned ve verši 23. slyšíme: „Řekl jsem si: budu moudrým, ale moudrost vzdálila se ode mne.“ Osobním vyznáním autorovým jest část 7, 26—28: Horší než smrt jest žena, která jest sítí, do níž se muž chytí; bohulibý bývá před ní zachován. Vůči králi a vrchnosti jest nejlépe chovati se poslušně a pokorně; slovo krále má velkou moc (8, 1—5).

A tak chválil jsem veselí, protože nemá člověk lepšího pod sluncem, než aby jedl a pil a radoval se (8, 15).

Spravedlivý i hříšník, čistý i nečistý, podléhají stejnému osudu (9, 1—3). „Živý pes jest lepší než mrtvý lev.“ Živý člověk jest na tom vždy lépe než mrtvý, poněvadž ví aspoň, že musí zemřítí, kdežto mrtví nevědí nic (9, 4 n.). Kazatel vrací se zase k moudrosti a tentokrát se vyslovuje pro ni: „Lepší jest moudrost než síla ... slov moudrých dlužno poslouchati ... jeden nemoudrý může pokaziti mnoho dobrého“ (9, 13—10, 5). Pak následují v kap. 10. přísloví a výroky, podtrhující význam moudrosti: Když tedy člověk nemůže znáti plánu božího, ať zkouší všechny prostředky a hlavně ať využije svého mládí (11, 9), než přijdou léta, o nichž řekne: „Nemám v nich zalíbení“ (12, 1 n.); stáří malováno ve zvláštních obrazech (12, 3 n.); strážní domu (ruce) se budou třásti, málo bude služebníků mlýna (zuby vyjadají), zavříný budou dvěře (uši), zeslábné hluk mlýna (hlas) ... Nakonec vrátí se prach do země, jak dříve byl a duše navrátí se k Bohu, který ji dal.

V doslovu varuje Kohelet před přílišným studováním, „jež unavuje tělo“ (12, 12) a kniha jest zakončena výzvou: „Boj se Boha a ostříhej přikázání jeho, neboť na tom každému člověku záleží.“³⁾

Z přehledu již možno posouditi, že v této knížce stojí vedle sebe více různorodých názorů mezi sebou naprosto nesouhlasících, na př.: o moudrosti se praví, že je marná a na jiném místě se doporučuje, život prohlášen za bezcenný, a o něco dále čteme, že „živý pes je lepší než mrtvý lev“ atd. Dosud bylo používáno k vysvětlení růzností a rozporů rozdělení knihy ve více pramenů s vlastními autory, představování či docela škrtnání některých veršů. V objevování různých pramenů nám může být příkladem Siegfried,⁴⁾ nacházející v knize Kohelet čtyři autory,

³⁾ Pedersen se domnívá, že tato slova zapůsobila nejvíce pro přijetí knihy do kánonu (16).

⁴⁾ G. Siegfried: Prediger und Hoheslied, 1898.

jednoho glosátora a ještě tři nebo čtyři redaktory; tím se mu nepodařilo nic jiného než pojmenovati různá stanoviska, v knize se vyskytující: pesimismus, hedonismus, moudrost, zbožnost.

Nejnověji Galling⁵⁾ přichází s domněnkou, jež vychází od jednotlivých aforismů. Na „jedinost“ i rozpory dívá se jako na jedinstvo nebo rozpoltnost člověka Kazatele a v tomto člověku a jeho díle poznává plnost života bez přistříhování a vyrovnávání. Galling myslí, že autor Kazatele se vyrovnává, vypořádává se školskou tradicí a proto, že máme vedle sebe protichůdné názory a ke každému cítíme bezprostřední vztah pisatele. Máme v knize citáty školské tradice (4, 5 a 6) a k nim se vztahující stanovisko autora; některé věci pak líčí autor z vlastní zkušenosti a o jiných filosofuje.

Gallingovou studii jest dána nová cesta pro komentaci knihy; to je tím lepší, když se dosavadní metody škrtání, přemístování nebo trhání na části ukázaly býti nesprávnými.

Kohelet činí dojem, jako by mu byla známa řecká filosofie určitých škol: stoiků, epikurejců i skeptiků, a již v 18. století počali někteří kritikové Kazatele vlivem řecké filosofie vykládati (Pfleiderer). To není správné. U Kazatele není vlivu určité školy řecké, nýbrž jen v jednotlivostech jeví se závislost vůbec na kultuře řecké, kdežto celek zůstává svérázným duchem semitským. Pedersen⁶⁾ správně poukazuje na ohromný rozdíl mezi duchem židovským a řeckým a srovnává příkladně Kazatele a Heraklita. Pro Řeka Heraklita znamená neustálá změna, způsobující život, smysl života a nejvyšší štěstím, zatím co pro Kazatele jest pramenem úplné beznaděje... Jakýkoli vliv řecký popírá G. Hölscher.⁷⁾

Příbuznost motivů knihy Kohelet s literaturami asyrskou, babylonskou a egyptskou dovozuje Alfred Jeremias,⁸⁾ myslím však, že těžko může nějakou závislost dokázati při tak malém obsahu knihy a při nedostatku více materiálu z ní.

V knize jest vyjádřen pesimismus a pochybovačnost, a to bije do očí při srovnání s jinými knihami starozákonními, naplněnými důvěrou v pomoc boží. Je na snadě poznati, že kniha jest původu mladšího; vždyť již ten pesimismus jest znamením překročení vrcholu vývoje a znamením dekadence. Zajímavé je, že v celé knize ani jednou se nevyskytuje jméno boha JHVH. Ve starší některé knize by to bylo úplně nemožné. Na pozdější dobu vzniká

⁵⁾ Kurt Galling, *Kohelet-Studien*, ZAW, 1932, str. 276 n.: „Ihre Einheit — nicht Einheitlichkeit — muss in der Einheit des Menschen Kohelet, ihre Widersprüche, Spannungen und Gebrochenheiten müssen in eben diesem Widerspruch, der Spannung und Gebrochenheit des Menschen Kohelet geschaut werden.“

⁶⁾ Pedersen, *Scepticisme Israélite*, Paris, 1931, str. 28.

⁷⁾ G. Hölscher, *Geschichte der israelit. u. jüd. Religion*, 1922, str. 182.

⁸⁾ A. Jeremias, *Das Alte Testament im Lichte des alten Orients*, Lipsko, 1930, str. 666 n.

ku ukazuje též pozdní hebrejščina, stojící pod vlivem aramejštiny a kterou můžeme spíše srovnati s jazykem mišny. Jako doba vzniku přichází v úvahu nejpravděpodobněji třetí století před Kr., kdy jest Palestina pod nadvládou Egypta (Ptolemaiovcí) a kdy poměry jsou dosti klidné.⁹⁾

Podle všeho psal autor v Jerusalemě: o Jerusalemu jako posvátném místě mluví 8, 10, o chrámu jerusalemském 4, 17.

Přehlédneme-li řadu mužů, kteří se knihou Kohelet zabývali, vidíme, že nejvíce se zamlouvala povahám podobným jako „Kazatel“: skeptikům, pesimistům a docela i fatalistům.¹⁰⁾ Renan ji prohlašuje za velmi moderní, a ve velké oblibě byla i u Schopenhauera. Od ní se učilo odloučení od světa mnoho katolických zbožných, kteří pak odcházeli do pouště a samoty. Pro nás je dokumentem své doby, jež by se v mnohém dala s naší dobou srovnati.

Literatura: Starší literatura uvedena v článku Ecclesiaste od A. Vacari. Novější: G. Kuhn, Erklärung des Buches Kohelet, Giessen, 1926. — H. Junker, Kohelet, ein alttestamentlicher Wahrheitssucher, 1930. — J. Pedersen, Scepticisme israelite (Revue d'hist. et de philos. relig. X. 1930). — K. Galling, Kohelet-Studien, Zeitschrift für die alttestament. Wissenschaft, 1932, 276—299. — Nejnovější komentář jest H. W. Hertzberg, „Der Prediger“ (Qohelet) 1932.

Miroslav Novák.

Jana Podzimak
DAVOVÝ ČLOVĚK.

Není v posledních létech zrovna málo těch knih, které jsou napsány za účelem osvětliti příčiny mimořádnosti současné doby i všímajících si s úmysly therapeutickými kritického postavení, do něhož se dostala Evropa po stránkách hospodářské i duchovní v prvé třetině tohoto století. Vzpomeňme třeba jenom autorů Bendy, Ferrera, Curtia, Duhamela, dále publikací, týkajících se myšlenky Panevropy či Eurasie, i četných knih a pojednání speciálně národohospodářských, posléze pak článků psaných na thema o nemocné Evropě z kruhů křesťanských společností i společností jiných s posláním humaním.

K této bohaté kolekci literární přibyla nedávno kniha profesora filosofie na madridské universitě José Ortega y Gasset „Vzpouira davů“.

⁹⁾ Dá-li se dokázati, že Sirachovec, píšící kol r. 190—180 př. Kr., knihu Kohelet znal, bylo by nesprávné datování pod 200 př. Kr., jak činí Renan (Histoire du peuple d'Israel, 5. vyd. 1893), jež jde až k r. 125. Také Alberto Vaccari ponechává možnost doby vzniku pod 200 př. Kr. (Ecclesiaste, Enciclopedia italiana, 1932).

¹⁰⁾ Týká se víry, že Bůh všechno předurčil a že člověk nemůže na plánu božím nic změnit.